

AGRÁRNÍ BROWNFIELDS V OKRESE KROMĚŘÍŽ

Bc. Viliam Staněk

*Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Ostravské univerzity
v Ostravě, Chittussiho 10, Slezská Ostrava
tel.: +420 608 056 739, e-mail: r09524@student.osu.cz*

Abstrakt

K důsledkům ekonomické transformace v České republice patří výrazná proměna struktury a objemu produkce v jednotlivých sektorech hospodářství, což se projevilo i změnami ve využívání ploch. Opuštěné a nevyužité výrobní areály však nejsou problémem jen v průmyslových oblastech, v hojně míře se vyskytují i v zemědělsky orientovaných regionech. Agrární brownfieldy jsou koncentrovány zejména v malých obcích, které obvykle nemají dostatek vlastních finančních prostředků, aby se s jejich existencí vypořádaly. Uvedený příspěvek shrnuje problematiku existence opuštěných agrárních provozů v okrese Kroměříž, předkládá výsledky výzkumného šetření v tomto území a porovnává je s výsledky vyhledávací studie Strategie využití brownfields ve Zlínském kraji.

Klíčová slova: brownfields; okres Kroměříž; zemědělství; transformace;

Úvod

Sektor zemědělství prochází v posledních letech významnými změnami, které úzce souvisejí s vývojem globální situace. Dříve dominantní produkční funkce agrárního odvětví postupně ztrácí svůj význam a je do určité míry nahrazována funkcemi mimoprodukčními, které souvisejí se snahou o dosažení environmentální a sociální udržitelnosti ve venkovských oblastech. Změny v objemu a struktuře agrární produkce úzce souvisejí s podstatnými změnami ve využití zemědělských areálů a v mantinelech této hypotézy byly vytčeny i základní teze předkládaného příspěvku. Především se jedná o zodpovězení základní otázky, zda-li se ve studovaném území vyskytují nevyužité agrární areály (brownfieldy) a jaká je jejich případná prostorová distribuce. K sekundárním cílům lze zařadit i potřebu analyzovat kvalitu monitoringu nevyužitých areálů ze strany orgánů veřejné správy, která je v tomto případě reprezentována Krajským úřadem Zlínského kraje.

Materiál a metody

V první fázi bylo využito studium regionální literatury, především výroční bulletin Agrokomplex okresu Kroměříž, pocházející z konce období socialismu. Tato publikace se i přes svou ideologickou předpojatost stala důležitým zdrojem informací, protože v rámci relativně uceleného souboru dat o agroprůmyslovém komplexu obsahuje přehled některých významných investic v tomto oboru a lokalizaci důležitých zemědělských provozů. Rovněž bylo využito neobvyklého, avšak vyčerpávajícího zdroje informací o lokalizaci někdejších zemědělských areálů: veřejný telefonní seznam z období 1988-1989, v němž je obsažen kompletní seznam provozů strukturovaný podle příslušnosti k jednotlivým organizacím. Areály byly dále přesně lokalizovány na základě studia mapových podkladů.

V další fázi došlo k syntéze informací získaných v předchozích krocích a vytvoření kompletního seznamu dříve využívaných objektů podle jednotlivých obcí. Na základě shromážděných dat byly provedeny nestandardizované telefonické rozhovory s představiteli

obcí¹, v ojedinělých případech byly kontaktovány i příslušné zemědělské provozy nebo majitelé pozemků. Dotazy byly vznášeny na využití konkrétních objektů, výsledky byly následně zaznamenávány do katalogových listů pro každou obec. Metody byly doplněny o pozorování v terénu spojené s pořízením fotodokumentace a průběžný monitoring regionálních seriálových publikací. Pozitivní roli sehrály i znalost území a možnost komparace ortofotomap pořízených v různých letech.

Výsledky a diskuse

Jednotná definice brownfieldů v současné době neexistuje. V České republice jsou brownfieldy definovány např. Ministerstvem průmyslu a obchodu, které v Národní strategii regenerace brownfieldů tento pojem definuje jako „*nemovitost (pozemek, objekt, areál) která je nedostatečně využívána, zanedbaná a může být i kontaminovaná. Vzniká jako pozůstatek průmyslové, zemědělské, rezidenční, vojenské či jiné aktivity. Brownfield nelze vhodně a efektivně využívat, aniž by proběhl proces jeho regenerace.*“ viz [1] na straně 1. Na mezinárodním poli je významným hráčem definujícím brownfieldy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). „*Podle OECD jsou brownfieldy pozemky a nemovitosti uvnitř urbanizovaného území, které ztratily svou funkci a využití a pravděpodobně obsahují ekologickou zátěž a zdevastované výrobní či jiné budovy.*“ viz [2] na straně 3. V jiném příspěvku je v případě definice od stejné organizace zmíněn atribut opuštěnosti a nevyužitosti s tím, že „*další rozvoj komplikují skutečné nebo předpokládané kontaminace.*“ Viz [3] na straně 1.

Podle Kutý a Křivánkové [4] lze nevyužité areály kategorizovat na průmyslové, zemědělské, dopravní, rezidenční, vojenské, areály občanské vybavenosti, rekreační areály, devastované předměstské plochy a historické a památkově chráněné objekty. Pro potřeby tohoto výzkumného úkolu byly areály rozděleny do tří skupin: první tvoří agrární brownfieldy zahrnující objekty, v nichž dříve probíhala zemědělská prvovýroba². Následující kategorie zahrnuje areály zemědělské druhovýroby, ve kterých docházelo k bezprostřednímu zpracování těchto produktů.³ Poslední skupina pohlíží na agrární a agroprůmyslové výrobní aktivity v širší retrospektivě, protože sdružuje nevyužité objekty s kulturní a architektonickou hodnotou – často se jedná o památkově chráněné objekty, které mohou být významnými nositeli příležitostí lokálního rozvoje.

Celkem bylo v okrese Kroměříž identifikováno 63 brownfieldů tohoto typu, z toho velká většina (45) připadá na agrární brownfieldy. Z hlediska agroprůmyslového komplexu bylo identifikováno dalších 12 areálů a zbylých 6 v rámci kategorie agrárních a agroprůmyslových brownfieldů s kulturní hodnotou. Z hlediska prostorového rozložení lze uvést, že těžiště výskytu areálů leží ve střední a zejm. západní části okresu. Naopak ve východní části území je hustota výskytu agrárních brownfieldů nižší, což má patrně souvislost s odlišnými přírodními podmínkami, resp. odlišnými typy hospodaření v této oblasti. Obecně platí, že v nejvíce lidnatých obcích je zároveň nejvyšší absolutní počet nevyužitých areálů – tato teze však platí jen tehdy, uvažujeme-li všechny kategorie areálů.

Agrární výroba byla identifikována téměř ve všech obcích okresu (výjimku tvoří dvě dvojice obcí se společnými provozy a jedna další obec, kde bylo umístěno jen podpůrné technické zázemí bez výrobních aktivit), což podtrhuje důležitost zkoumané problematiky

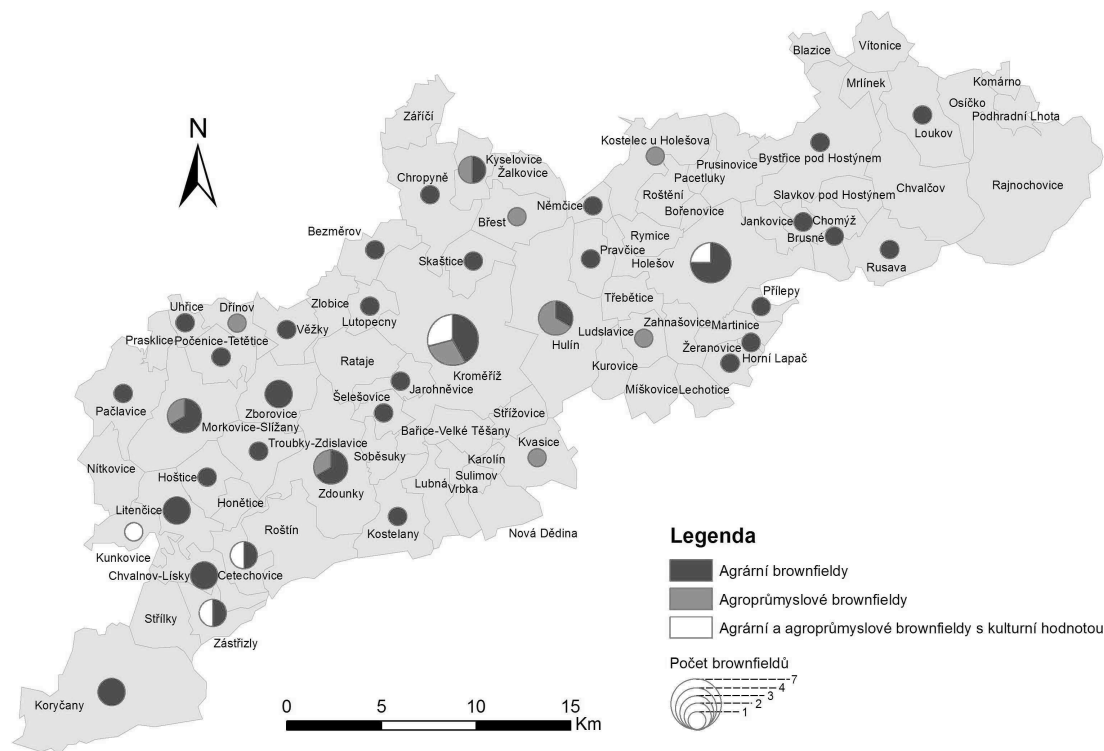
¹ V naprosté většině případů se jednalo o starosty.

² Zejména objekty zajišťující realizaci rostlinné a živočišné produkce.

³ K takovým areálům patří např. sladovny, pivovary, pekárny, apod.

a nutnost komplexního přístupu k ní. První skupina areálů tvoří zároveň nadpoloviční většinu všech brownfieldů.

Kategorie agroprůmyslových objektů vykazuje z hlediska geografického umístění vysokou variabilitu, protože zahrnuje objekty jak v jádrových částech sídel, tak budovy ve volné krajině. Na základě výzkumného šetření bylo v rámci zájmového území lokalizováno v této kategorii celkem 12 objektů s relativně rovnoměrným prostorovým rozmístěním v území. V poslední kategorii bylo identifikováno 6 objektů v rámci všech velikostních kategorií obcí.

Autoři: Viliam Staněk, Luděk Krtička

Obrázek 1. (Struktura brownfieldů agroprůmyslového komplexu v okrese Kroměříž (2012).

Realizace tohoto výzkumného úkolu podnítila myšlenku komparace s výsledky vyhledávací studie, která realizovala monitoring brownfieldů v rámci Strategie využití brownfields ve Zlínském kraji (dále jen „Strategie“).

Tabulka 1. (Porovnání výsledků Strategie Zlínského kraje a vlastního výzkumu diplomové práce za okres Kroměříž)

Kategorie brownfieldů	Strategie	Výzkum
Agrární brownfieldy	29	45
(Agro)průmyslové brownfieldy	8	12
Agrární a agroprůmyslové brownfieldy s kulturní hodnotou	-	6
Celkem	37	63

Jako hlavní omezující kritérium se v případě Strategie jeví vytyčení hranice 0,5 ha pro minimální rozlohu brownfieldu. Řada agrárních objektů, které stojí osamocně, toto kritérium nesplňuje a je tak zbytečně vyloučena. Z logiky metodického zpracování Strategie zároveň vyplývá, že nejprve bylo provedeno dotazníkové šetření směřující na zjištění přítomnosti brownfieldů v jednotlivých obcích. Teprve v případě kladné odpovědi či jejího nedoručení bylo provedeno terénní šetření včetně osobního kontaktu s představiteli municipality. Ze zkušeností získaných v rámci tohoto výzkumu lze namítnout, že zástupci obcí často nemají přesné informace o využití objektů, použití dotazníků přináší i další rizika, např. nedoručení odpovědí, omezený prostor pro písemné vyjádření v porovnání s množstvím informací, které lze předat ústní formou za stejný časový úsek, apod. Rozdílné výsledky mohou být částečně způsobeny i časovým odstupem realizace obou výzkumů, ostatně v našem případě došlo k identifikaci čtyř (4) případů znovuvyužití brownfieldů, které byly původně do Strategie zařazeny.

Závěr

Na základě získaných zkušeností a užitých postupů lze definovat základní předpoklady pro realizaci úspěšného výzkumu na tomto poli. Jedná se o navázání přímého kontaktu s představiteli municipalit, který je vhodnější než dotazníkové šetření. Dalším prvkem je dobrá znalost místního prostředí u proveditele, popř. spolupodílnictví osoby s takovou znalostí. Odstraněním dolní hranice rozlohy areálů lze odkrýt řadu dalších nevyužitých objektů. Před vlastním šetřením je vhodné provést inventarizaci všech lokalit a znát jejich přesnou polohu. Dodržování uvedených zásad tvoří dobrý předpoklad pro úspěšně realizovaný výzkum na tomto poli, což platí zejm. v kontextu sílících snah o koordinovaný monitoring brownfieldů v České republice.

Literatura

- [1.] *Národní strategie regenerace brownfieldů* [online]. Praha : Ministerstvo průmyslu a obchodu, 20.6.2008 [cit. 2011-12-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechinvest.org/data/files/strategie-regenerace-vlada-1079.pdf>>.
- [2.] NOVÝ, Alois, et al. *Brownfields - šance pro budoucnost*. Brno : FA VUT, 2004. 78 s. ISBN 80-214-2697-7.
- [3.] JACKSON, Jiřina. ZELENOU pro BROVNFIELDS, ČERVENOU pro GREENFIELDS. In: [online]. IURS – Institut pro udržitelný rozvoj sídel o.s., duben 2004 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.brownfields.cz/wp-content/uploads/2008/04/zelena-pro-brownfields-2004.pdf>
- [4.] KUTA, Vítězslav; KŘIVÁNKOVÁ, Petra. Neprůmyslové brownfields. In *Využití brownfields neprůmyslového charakteru*. Ostrava : VŠB-TU Ostrava, Fakulta stavební, 2005. s. 102-107.

Abstract

Significant change in the field of structure and volume of production is one of the most important consequences of the economic transition in the Czech Republic. This process lead to abandonment of many grounds where former production took place. Vacant and derelict lands are not present only in the industrial territories, but there are many of them situated in agriculturally oriented regions as well. In the Czech Republic agrarian brownfields are mostly situated in small villages that usually do not have enough funds to redevelop them. Following article evaluates this problem in the Kroměříž district and submits outcomes of own research on the behalf of this topic. Mentioned results are compared to outcomes of Strategy of utilization of brownfields in the Zlín Region.

Keywords: *brownfields, Kroměříž district; agriculture; economic transition*